

Church in Osip Nazaruk's social and political beliefs

On the basis of creative inheritance Osip Nazaruk's transformation of his political beliefs is studied, and together with them and change in attitude toward religion and church. An attempt to explore conception of scientist in relation to a place and role of church in social and political the life is done. Religious looks of O. Nazarouk, in the basis of which the Greco-Catolitsca Church as ponderable factor of alteration of the Ukrainian state system of beginning of XX age stands, are considered.

Keywords: church, religion, social and political beliefs, Ukrainian Greco-catolitsca church.

Оксана Зелена

Церковь в общественно-политических взглядах Осипа Назарука

На основе творческого наследия Осипа Назарука изучается трансформация его политических взглядов, а вместе с ними и изменение в отношении к религии и Церкви. Сделана попытка исследовать концепцию ученого относительно места и роли Церкви в общественно-политической жизни. Рассматриваются религиозные взгляды О. Назарука, в центре которых стоит Греко-Католическая Церковь как весомый фактор развития украинской государственности начала XX в.

Ключевые слова: Церковь, религия, общественно-политические взгляды, Украинская Греко-католическая церковь.

Надійшла до редакції 18.02.2014 р.

УДК 272+2-184+2-13

© Максим Княк
(Київ)

ОСОБЛИВОСТІ СПІВІСНУВАННЯ МЕДІА ТА РИМО-КАТОЛИЦЬКОЇ ЦЕРКВИ В ІНФОРМАЦІЙНУ ДОБУ

У статті зазначається, що Римо-Католицька Церква завжди намагалася бути динамічним і послідовним суб'єктом глобального інформаційного простору. Констатується, що вона активно використовує в сучасну інформаційну епоху можливості традиційних і нових медіа. Висновується, що разом із тим і самі медіа перетворилися не тільки на важливий атрибут інформаційного суспільства, але й також на один із найважливіших інструментів релігійної влади.

Ключові слова: медіа, інформаційна епоха, аудіовізуальні медіа, традиційні медіа, нові медіа, Інтернет, інформаційне суспільство, Римо-Католицька Церква, віртуалізація.

Актуальність Важко заперечити той факт, що друга половина ХХ століття охарактеризувалася надзвичайно потужним обміном інформації, під впливом якого почали змінюватися не лише держави, культури, але й навіть сама людина. Процес інформатизації не залишає недоторканною жодну сферу суспільної активності. Тому необхідність дослідження цієї проблеми обумовлена все більш зростаючим впливом інформації та медіаресурсів на процеси у світі, в тому числі й на релігійні. Римо-Католицька Церква як найактивніша в глобальному інформаційному просторі серед інших християнських церков трансформувалася і продовжує змінюватися залежно від засобів передачі інформації.

Метою статті є розгляд відношення Римо-Католицької Церкви до традиційних і нових медіа.

У контексті визначеної мети планується реалізувати такі завдання:

1. Дослідити роль Римо-Католицької Церкви як суб'єкта глобального інформаційного простору.
2. Визначити основні традиційні та новітні медіа, які використовуються Церквою для євангелічної та місіонерської роботи.
3. Проаналізувати, в якій формі використовуються РКЦ медіа, як інструмент влади.

Об'єктом статті є інформаційна доба, **предметом** – використання медіа і ставлення Римо-Католицької Церкви до них в інформаційну епоху.

Рівень дослідження проблеми. До розгляду проблематики інформаційної епохи та інформаційного суспільства вдавались чимало вчених, зокрема: Д. Белл, Р. Дарендорф, М. Кастельс, Дж. Ліхтхайм, В. Мартін, Т. Стоуньєр, О. Тоффлер, Ю. Хаяші, К. Ясперс та ін. Першу науково обгрунтовану концепцію інформаційної доби запропонував, Д. Белл у своїй книзі «Майбутнє постіндустріальне суспільство», виданій в 1973 році [1]. На думку Д. Белла, зміни у соціальній структурі, які відбуваються в середині ХХ століття, свідчать про те, що індустріальне суспільство еволюціонує до постіндустріального, яке, у свою чергу, і має стати визначальною соціальною формою ХХІ століття. Разом із тим, опубліковано і чимало папських документів, що стосуються ставлення Римо-Католицької Церкви до інформаційної сфери, а саме: енцикліки «Miranda Prosus » (1957) і «Inter Mirifica» (1963), душпастирська інструкція «Communio et Progressio», «Aetatis Novae» та інші.

Виклад основного матеріалу. Канадський культуролог М. Маклюєн свого часу стверджував, що кожен новий етап розвитку засобів масової комунікації суттєво вплинув на характер сприйняття реальності. Розвиток комунікаційного середовища, на його думку, багато у чому визначив етапи розвитку самого суспільства [6, с. 9]. Разом із тим, як вважає російський учений Д. Трубіцин, розповсюдження інформаційних технологій ініціює соціально-економічні та технологічні зміни [7, с. 67].

Задля кращого розуміння цієї проблеми необхідно стисло розглянути головні філософсько-концептуальні засади Римо-Католицької церкви. Так, згідно з католицьким баченням, завдяки власному розуму, людина виступає як єдина та неповторна істота, як «я», здатне розуміти себе, володіти собою, самовизначатися. Вона проголошується істотою розумною та такою, що здатна міркувати про себе й усвідомлювати власні дії. Проте, не лише рацію, але й віра виступає повноцінним гносеологічним джерелом у римо-католицизмі. Звідси є похідним і термін «серце», який у католицькому вченні позначає духовні здібності, властиві людині, здатність розрізняти добро та зло. Звертаючись до свого серця, людина розуміє, що перевершує матеріальний світ, завдяки своїй унікальній здатності спілкування з Богом. Вона визнає у самій собі духовну та безсмертну душу та знає, що є не тільки часткою природи або анонімною складовою частиною людського граду.

Разом із тим, людина відкрита до інших та до світу, бо, тільки осягаючи себе стосовно «ти», вона спроможна пізнати і значення «я». Подібна діалогічність виводить людину зі стану егоїстичної зосередженості на власному житті. Адже їй не під силу досягнути повноти у самій собі, тобто абстрагуючись від буття «з» іншими і «для» інших.

Чільне місце в Католицизмі займає також питання бачення людини, її місця, її меж пізнання та свободи. Людина проголошується серцем і душею, головною метою та шляхом Церкви. Тому Римо-Католицька Церква виступає, перш за все, за людину, Богом і для Бога створену, якій треба більше «бути», а не «мати». Богоподібність людини вказує на те, що її сутність та існування нерозривно пов'язані з Богом. Людина, згідно з католицьким баченням, є створеною Богом як єдність душі та тіла. І саме через цю єдність людина постає суб'єктом власних моральних актів. Тілесний вимір дозволяє людині діяти у матеріальному світі, просторі її самореалізації та волі, не сприймаючи тілесне як в'язницю чи вигнання. Тому в Католицизмі стверджується, що нехтування тілесним життям є неприпустимим.

З проблеми дуальності людського буття є похідним також питання свободи волі та вільного вибору. Так, у католицькому вченні стверджується, що хоч людині і є притаманною гріховність, але саме свобода проголошується головною передумовою пошуку людиною добра. Людська істота повинна діяти згідно з вільним вибором як свідомо

особа, внаслідок власної інтенції, а не сліпого внутрішнього імпульсу. Вона, згідно з католицьким вченням, є такою, що цінує свободу та шукає її. Щоправда, ця свобода не є безмежною й здатність визначати добро та зло, згідно з католицьким баченням, належить лише Богові. Віддаляючись від морального закону, людина здатна завдати шкоди власній свободі та постати проти божественної істини. Реалізуючи свою свободу, людина здійснює тоді моральні вчинки, коли підкоряється істині, тобто не оголошує себе творцем і володарем істини й етичних норм. В інакшому разі вона перестав бути свободою і руйнує людину та суспільство. Все життя в католицизмі проголошується немовби паломництвом в обитель Бога-Отця, визволенням від гріха та вибір добра. Свобода, згідно з католицьким баченням, яка позбавлена міцної основи, є схильною відкидати істину та дуже часто обирає зло. Тому, відмовляючись визнати Бога своїм початком, людина порушує належний порядок, який веде її до кінцевої мети.

Як зазначив під час святкування сорок п'ятого Всесвітнього Дня суспільних комунікацій попередній Папа Римський Бенедикт XVI, ті радикальні зміни, які відбуваються сьогодні у засобах комунікації, призводять до значного культурного та соціального розвитку. Нові технології, на його думку, змінюють не лише спосіб нашого спілкування, але і саму комунікацію настільки, що ми можемо ствердно говорити про те, що живемо у часи масштабних культурних перетворень. За словами вже нового Папи Римського Франциска, які він виголосив 19 травня 2013 під час Літургії на честь П'ятидесятниці, все нове завжди змушує нас боятися [11]. І вже наприкінці вересня 2013-го року Папа Франциск у своєму зверненні до учасників пленарної асамблеї Папської ради соціальної комунікації закликав священників, чернецтво та мирян активно вивчати цифрові технології для того, щоб ефективно використовувати їх у проповіді християнства в сучасному світі. Понтифік зазначив, що Церква, яка супроводжує людей на їх життєвому шляху, повинна вміти йти разом з ними. Тому, на його думку, величезний цифровий континент – це не тільки технології, він також складається з реальних людей.

Важливим для більш чіткого розуміння ставлення Римо-Католицької Церкви до медіа є розгляд відповідних папських документів, таких як: енцикліки «*Miranda Prorsus*» (1957) і «*Inter Mirifica*» (1963), душпастирська інструкція «*Communio et Progressio*» і «*Aetatis Novae*» та інші. Крім того, починаючи з 1967 року, з нагоди Всесвітнього дня комунікації понтифіками вимовляються щорічні послання.

Однією з перших енциклік, яка стосується інформаційної сфери, є «*Miranda Prorsus*» («Дивовижний прогрес») Папи Пія XII від 1957 року. До слова, спадщині Пія XII належать більше 60 промов і текстів, що стосуються саме інформаційної тематики. В енцикліці йде мова про те, що «дивовижні технічні досягнення» [9] – кіно, радіо і телебачення – пропонують нам блага, але одночасно також приховують у собі багато небезпек і можуть стати джерелом зла. І джерелом такого зла є не самі технології або Бог, а людина. Але, в той же час, ці блага, на думку Пія XII, повинні поширювати цінності, які можуть допомогти становленню громадянського суспільства. Як говориться в енцикліці, Римо-Католицька Церква заохочує і підтримує все, що може дійсно збагатити людський розум. «*Miranda Prorsus*» закликає використовувати ці переваги інформаційного суспільства якомога активніше, а також спонукає підносити релігійні програми до рівня високих технічних і художніх стандартів. Чимало уваги в енцикліці приділено також і кінематографу. В ній здійснюється заклик до створення «ідеального фільму» – фільму високої моральності, який би чинив на людей виховний вплив.

II-й Ватиканський Собор став історичним не лише тому, що після нього відбулося так зване «арджонамента» (оновлення) Римо-Католицької Церкви, але й тому, що він виявився першим Собором, на якому обговорювалося питання медіа. Більше того, під час цієї знаменної події, 4 грудня 1963 року народження, побачив світ Декрет Другого Ватиканського Собору «*Inter Mirifica*» («З чудес»). Зокрема, даним, не об'ємним, але вкрай важливим декретом було введено Всесвітній день комунікації [9]. З тих пір, починаючи від 6 травня 1967 року, цей день відзначається щорічно. У Декреті «*Inter Mirifica*» підкреслюється важливість професійної підготовки служителів Церкви та робиться заклик

до створення католицької преси і спеціальних національних бюро у справах ЗМІ. У ньому також йдеться про те, що необхідно видати відповідну пастирську й експертну інструкцію. Така інструкція, зрештою, і була опублікована дещо пізніше, 23 травня 1971 року й отримала назву «*Communio et Progressio*» («Єдність і прогрес»). У ній підкреслюється, що засоби комунікації мають благородне завдання – зблизити людей. Вони також примножують зв'язки всередині суспільства, руйнують перешкоди простору і часу, а також поглиблюють суспільну свідомість. Але, як мовиться в інструкції, якщо серця і душі людей налаштовані на погане, то ці технології можуть мати протилежні наслідки [10].

Першим медіа, яким активно почала користуватися Римо-Католицька Церква, був кінематограф. Римо-Католицька Церква завжди високо цінувала та цінує кіно як засіб впливу. Адаже із розвитком медіа з'явилася не лише масова релігійна література, у тому числі і популярного характеру, але і фільми на релігійну тематику, релігійні радіо- та телевізійні передачі. Вже давно повсякденним явищем стали трансляції по радіо і телебаченню богослужінь. Одне з провідних місць серед засобів передачі релігійної інформації в Римо-Католицькій Церкві займають радіо, телебачення та Інтернет. Релігійні теле- та радіопрограми, що використовують всі можливості аудіовізуальних медіа, збагачують релігійне життя і створюють нові зв'язки між віруючими. Такі програми сприяють релігійній освіті й активній участі Церкви у житті світу. Крім того, вони створюють нові взаємини між віруючими і тими, хто не належить до жодної з конфесій а також доносять вчення до тих країн, де Римо-Католицька Церква не має впливу [4, с. 12].

Радіо, як самостійний комунікаційний засіб, почало використовуватися Римо-Католицькою Церквою ще на початку ХХ ст. Зокрема, у 1931 році було засновано радіо Ватикану. Важливою особливістю цього медіа було та залишається те, що воно може наживо передавати ті чи інші події – Месу, проповідь або зустріч з Папою. Це створює у слухачів «ефект присутності» і, відповідно, збільшує вплив цього засобу масової комунікації.

Якщо вести мову про друковані медіа, то у 1861 році була заснована щоденна газета Римо-Католицької Церкви «*L'osservatore Romano*» («Римський оглядач»), а з 1934 року щотижневий журнал «*L'osservatore della Domenica*» («Недільний огляд»). Однією з рис друкованої преси є її публічність, тобто орієнтація на максимально широку аудиторію.

Розглядаючи такий важливий засіб масової інформації як телебачення, не можна не згадати Ватиканський телевізійний центр, заснований у 1983 році. Цікаво, що першою енциклікою, підписання якої транслювалося у прямому ефірі по телебаченню, була одна з найбільш значущих соціальних енциклік «*Pasem in Terris*» (1963 рік).

Як відомо, одним із головних проявів і каталізаторів інформаційної доби є виникнення та поширення Всесвітньої мережі Інтернет. На думку відомого дослідника і медіа філософа Мануеля Кастельса, Всесвітня мережа «змінює спосіб, яким ми спілкуємося, наше життя знаходиться під істотним впливом цієї нової комунікації» [3, с. 5]. Вперше в історії людства трансляція минулорічної інавгурації нового Папи, Франциска I здійснювалася у режимі онлайн. Як відомо, у попереднього Папи Бенедикта XVI був свій канал на YouTube, і він також був першим понтифіком, у якого був і свій профіль у Twitter. Крім того, він неодноразово звертався до всіх католиків і до священників із закликом активніше користуватися Інтернетом для популяризації Церкви і проповіді Євангелія. А тому кілька місяців Ісуса Христа було проголошено Ватиканом першим у історії блогером. Візит глави Ватикану в Україну також супроводжувався висвітленням в Інтернеті в режимі реального часу [5, с. 67].

Разом із тим, протягом останнього десятиліття спостерігається зростаюче бажання віруючих до більшої й інтерактивної комунікації з Церквою, в тому числі і в соціальних мережах. Інтернет тут відкриває двояку можливість: з одного боку, здатний підсилити процес централізації церков, а з іншого, користувач за допомогою персонального комп'ютера чи гаджета може взагалі ні від кого не залежати у своїх релігійних пошуках.

У 2002 році Папа Іван Павло II у посланні з нагоди Всесвітнього дня комунікації приділив особливу увагу значенню і місцю Інтернету в системі католицької комунікації. Він зазначив, що Католицька Церква ставиться до цього нового засобу комунікації з

упевненістю. Як і всі інші засоби спілкування, Інтернет є тільки лише знаряддям, але аж ніяк не самоціллю. Всесвітня мережа, на його думку, якщо її використовувати професійно і усвідомлювати всі сильні та слабкі сторони, може, на його думку, допомогти у евангелізації. Насамперед, надаючи інформацію і пробуджуючи інтерес, Інтернет дає можливість ознайомитися з християнським посланням багатьом людям – особливо молоді, для якої кіберпростір все частіше стає головним вікном у світ [2, с. 420]. Доказом серйозного комунікаційного значення Всесвітньої мережі з боку Римо-Католицької Церкви стало бажання мати свого покровителя Інтернету, яким сьогодні є Ісидор Севільський.

Висновки. Ставлення Римо-Католицької Церкви до інформаційної сфери є нерозривно пов'язаним із трансформаційними процесами в ній. Більше того, ми можемо також стверджувати й те, що сама Церква трансформується в залежності від засобів передачі інформації, які вона використовує в той чи інший проміжок часу. Однак зараз ми можемо лише здогадуватися щодо того, яким саме чином використання медіа, а також новітніх інформаційних технологій, здатне змінити Римо-Католицьку Церкву. Не виключено, що зазначені процеси з часом призведуть до віртуалізації релігійного життя, ознаки чого ми можемо спостерігати вже сьогодні.

Література

1. Белл Д. Грядущее постиндустриальное общество / Д. Белл. – М.: Наука, 1999. – 221 с.
2. Іоан Павло II, папа. Інтернет – новий форум для проголошення Євангелія. Папські послання з нагоди Всесвітнього дня комунікації. 2002 / Церква і соціальна комунікація: Найголовніші документи Католицької Церкви про пресу, радіо, телебачення, інтернет та інші медіа / Упорядник і наук. ред. М. Перун. – Львів: Видавництво Українського Католицького Університету, 2004. – С. 418-421.
3. Кастельс М. Інтернет галактика / М. Кастельс. – К.: Ваклер, 2007. – 292 с.
4. Кисилев Г. С. Постмодерн и христианство / Г.С.Кисилев // Вопросы философии. – 2001. – № 12. – С. 3-15.
5. Свистунов С. Глобальні трансформації християнства доби постмодерну / С.Свистун // Християнство доби постмодерну: Колективна монографія. – К., 2005. – С. 54-69.
6. Славин Б.Ф. Эпоха коллективного разума: О роли информации в обществе и о коммуникационной природе человека / Б.Ф. Славин. – М.: ЛЕНАНД, 2013. – 320 с.
7. Трубицын Д.В. Индустриализм как технолого-экономический детерминизм в концепции модернизации: критический анализ / Д.В. Трубицын // Вопросы философии. 2012. – № 3. – С. 59-71.
8. Decree on the media of social communications «Inter Mirifica» [Електронний ресурс] // The official website of the Holy See. – 2013. – URL: http://www.vatican.va/archive/hist_councils/ii_vatican_council/documents... (дата обращения: 12.11.2013).
9. Encyclical of his Holiness Pius XII «Miranda Prorsus» [Електронний ресурс] // The official website of the Holy See. – 2013. – URL: http://www.vatican.va/holy_father/pius_xii/encyclicals/documents/hf_p-xi... (дата обращения: 12.11.2013).
10. Pastoral instruction «Communio et Progressio» [Електронний ресурс] // The official website of the Holy See. – 2013. – URL: http://www.vatican.va/roman_curia/pontifical_councils/pccs/documents/rc_... (дата обращения: 12.11.2013).
11. Solemnity of Pentecost Holy Mass With the Ecclesial Movements [Електронний ресурс] // The official website of the Holy See. – 2013. – URL: http://www.vatican.va/holy_father/francesco/homilies/2013/documents/papa... (дата обращения: 12.11.2013).

Мaksym Kyyak

Particularities of coexistence of media and the Roman-Catholic Church in information age

The article emphasizes that Roman Catholic Church in the modern information age extensively exploits opportunities of traditional and new media. It has always been trying to be a dynamic and successive participant in the global information space. However, the media has become not only the most important attribute of the information society but also one of the most valuable instruments of religious authority.

Keywords: media, information era, traditional media, new media, Internet, information society, Roman Catholic Church, virtualization.

Максим Княк

**Особенности сосуществования медиа и Римско-Католической Церкви
в информационную эпоху**

В статье подчеркивается, что Римско-Католическая Церковь всегда старалась быть динамичным и последовательным субъектом глобального информационного пространства. Констатируется, что она активно использует в современную информационную эпоху возможности традиционных и новых медиа. Делается вывод, что вместе с тем и сами медиа превратились не только в важный атрибут информационного общества, но и также в один из важнейших инструментов религиозной власти.

Ключевые слова: медиа, информационная эпоха, аудиовизуальные медиа, традиционные медиа, новые медиа, Интернет, информационное общество, Римско-Католическая Церковь, виртуализация.